

Л. К. СТРИЛЕЦЬ

завідувач кафедри

Н. В. ЯКОВЕНКО

старший викладач

І. М. БЕРЕЗНЕВА

старший викладач

Національна академія Національної гвардії України, м. Харків

КОМПЕТЕНТНІСНИЙ ПІДХІД ЯК СТРАТЕГІЯ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ КУРСАНТІВ ВІЙСЬКОВИХ ВНЗ

У статті йдеться про сучасну систему навчання іноземної мови у військових ВНЗ, яка вибудовується на основі компетентнісного підходу. Саме такий підхід сприяє оновленню змісту і методів викладання для реалізації професійних та особистісних потреб курсантів. Доведено, що компетентності, які формуються у процесі вивчення іноземних мов, багатофункціональні, оскільки можуть задовольняти потреби не лише вирішення професійних завдань, а й виконання соціальних ролей, повсякденного життя курсанта. Визначено, що формування компетентностей здійснюється з опорою на діяльність, що є логічним для побудови системи навчання іноземної мови, оскільки враховує сучасні тенденції в галузі лінгвістичної освіти. Авторами визначено, що важливим складником компетентнісного підходу є орієнтація навчання на особистісний компонент, оскільки в центрі навчання перебуває курсант як суб'єкт навчальної діяльності, а система навчання передбачає врахування індивідуально-психологічних, вікових, національних його особливостей. Відповідно, технології навчання спрямовані на формування у майбутнього військового фахівця здатності здійснювати різноманітні види активної мовленнєвої діяльності. Доведено, що компетентнісний підхід дає змогу застосовувати інноваційні методи навчання, зокрема когнітивні, креативні та організаційно-діяльнісні, які дають можливість курсантам засвоювати іноземну мову в результаті самостійного пошуку.

Ключові слова: підхід, компетентність, іноземний, мова, курсант, військовий, стратегія, навчання, діяльність, інноваційний.

Значущість іноземних мов у сучасному світі важко переоцінити, хоча б тому, що ХХІ століття назване ЮНЕСКО “століттям поліглотів”, тобто знання іноземної мови, а то й кількох, стає необхідною умовою освіченості в постіндустріальному суспільстві. В умовах зростаючої інтеграції світової спільноти та включення нашої країни у світову господарсько-економічну систему іноземна мова розглядається як засіб спілкування у майбутній професійній діяльності. З позиції сучасного компетентнісного підходу стратегічною метою навчання іноземних мов у ВНЗ стає формування “вторинної мовної особистості” фахівця, готового до професійної міжкультурної комунікації. Отже, найважливішою вимогою до рівня та якості підготовки фахівця є його рівень лінгвістичної підготовки. Саме зараз є передумови для перегляду існуючого підходу до навчання й застосовуваних методів, їх оновлення на основі компетентнісного підходу, який відповідає

вимогам модернізації професійної освіти, соціальним замовленням суспільства і новітнім досягненням в галузі методики і суміжних з нею наук.

Мета статті – визначити переваги застосування компетентнісного підходу до навчання іноземних мов у військовому ВНЗ, охарактеризувати методи навчання, які довели свою ефективність.

Багато дослідників проблем навчання іноземним мовам у вищій школі виділяють такі сучасні напрями в освіті: більш глибоке осмислення освітніх рівнів як безперервного ланцюга освіти; комп'ютеризація і технологізація навчання, що сприяють розвитку інтелектуальної діяльності студентів; упровадження активних методів і форм навчання, що включають у діяльність студентів елементи проблемності, наукового пошуку, самостійної роботи; використання активних прийомів навчання, які стимулюють та організують спілкування, творчу та самостійну діяльність студентів; акцент на організації навчання як колективної, спільної діяльності викладача і студента, що передбачає використання інтерактивних методів навчання.

Названі вище напрями свідчать про те, що діяльнісна спрямованість мовної освіти у ВНЗ залишається найбільш значущою, про що свідчать праці Л. Абрасімової, В. Гарашенко, О. Мірошніченко, В. Селезньова, С. Титова та ін. Це не суперечить компетентнісному підходу, який покликаний замінити систему знань, умінь і навичок набором компетентностей, які будуть формуватися у студентів на основі оновленого змісту й у процесі їх діяльності щодо оволодіння цим змістом. Останнім часом у дидактиці вищої освіти розробляються ідеї розгляду результатів навчання через компетентності (ключові, базові, спеціальні) [1; 2]. Цілком очевидно, що знання не передаються, їх отримують у процесі особистісно значущої діяльності і без певних умінь і навичок використання їх неможливо вирішити проблему якісної підготовки студента до майбутньої професійної діяльності. Цей підхід доречно застосовувати й у процесі підготовки військових фахівців.

Компетентність у нашому розумінні – це діяльнісна категорія: бути компетентним означає бути здатним (вміти) мобілізувати отримані знання і досвід у тій чи іншій ситуації. Це поняття за своїм змістом охоплює і необхідну поінформованість, і здатність та можливість її застосування, і фактичне її втілення в реальній діяльності. При цьому компетентність не зводиться до знань, навичок і вмінь, вона включає їх у себе, оскільки вони є формами прояву компетентності на різних етапах її формування. Процес формування компетентності в принципі не повинен закінчуватися, а навпаки – проявлятися і посилюватися в процесі освіти, звичайно, за умови глибокої особистісної зацікавленості людини в тому чи іншому виді діяльності.

Таким чином, компетентність не може бути ізольована від конкретних умов її реалізації і може проявлятися тільки в діяльності. Вона пов'язує воедино одночасну мобілізацію знань, умінь і способів поведінки в конкретних ситуаціях. Формуються компетентності багатofункціональні, оскільки можуть реалізуватися в повсякденному житті студента для вирішення різних проблем і професійних завдань, виконання соціальних ро-

лей тощо. Компетенції тому міжпредметні й міждисциплінарні. Саме вони забезпечують подальший інтелектуальний розвиток студента, його мислення, самооцінку, саморефлексію. Опора на діяльність при формуванні компетентностей, таким чином, логічна і доцільна для побудови системи навчання іноземних мов у ВНЗ, оскільки враховує сучасні тенденції в галузі лінгвістичної освіти і є умовою її модернізації. Розглядаючи компетентнісний підхід, не можна виключати його особистісну складову, яка означає, насамперед, що в центрі навчання перебуває курсант як суб'єкт навчальної діяльності, а система навчання передбачає максимальне врахування індивідуально-психологічних, вікових, національних і статусних особливостей його особистості. Урахування здійснюється шляхом вибору змісту і форм навчальних завдань, шляхом характеру взаємодії з ним. Адресовані курсанту завдання в умовах реалізації компетентнісного підходу стимулюють його особистісну, інтелектуальну активність, спрямовують його навчальну діяльність. Отже, здійснюється не тільки урахування індивідуально-психологічних особливостей курсанта, але й подальший розвиток його пізнавальних процесів, особистісних якостей, діяльнісних характеристик. Таким чином, сутність компетентнісного підходу полягає в тому, що в центрі навчання перебуває сам курсант, а на основі оновленого змісту освіти буде формуватися його компетентність (компетентності або комплекс компетенцій), у той час як процес освоєння відібраного змісту буде мати діяльнісний характер. Відповідно, технології навчання будуть спрямовані на формування у майбутнього фахівця здібностей здійснювати різного виду дії, у процесі здійснення діяльності курсант буде опановувати нові компетентності. Ефективність професійного і особистісного розвитку майбутнього фахівця багато в чому визначається змістом, що також відповідає розглянутому у статті підходу, який служить теоретичним обґрунтуванням вирішення багатьох методичних питань, таких як відбір, організація, послідовність вивчення мовного і мовленнєвого матеріалу та способів його подання й тренування з урахуванням комунікативних потреб курсантів. Відповідно до компетентнісного підходу, засвоєння змісту навчання здійснюється не шляхом передачі інформації про нього курсанту, а в процесі власної діяльності курсанта щодо оволодіння цим змістом. У процесі такої діяльності відбувається формування здібностей, умінь і навичок. Оскільки мовне спілкування здійснюється за допомогою мовної діяльності, яка, в свою чергу, сприяє вирішенню завдань продуктивної професійної діяльності в умовах соціальної і професійної взаємодії, навчання іноземним мовам неодмінно має діяльнісний характер. Учасники спілкування вирішують реальні або уявні завдання спільної діяльності за допомогою іноземної мови. Таким чином, діяльнісна сутність навчання іноземних мов реалізується через діяльнісні завдання, прийоми і вправи. Сенс компетентнісного підходу стосовно мовної освіти у ВНЗ розкривається через формування комунікативної компетенції, до складу якої входять мовна, дискур-

сивна, розмовна, прагматична, соціально-лінгвістична, соціокультурна, стратегічна, розумова та інші компетенції.

Розвиток іншомовної комунікативної компетентності дає змогу курсантам військових ВНЗ бути рівноправними партнерами міжкультурного спілкування іноземною мовою, використовувати іноземну мову для професійного розвитку. Компетентнісний підхід забезпечує реалізацію комунікативної спрямованості навчання іноземної мови. Особливості проявляються в:

- необхідності реалізації комунікативних технологій формування вмінь і навичок у всіх видах мовленнєвої діяльності (читання, письмо, слухання, говоріння);
- обов'язковому використанні комплексного навчання всіх видів мовленнєвої діяльності;
- обліку індивідуальних інтересів і особливостей курсантів, різних когнітивних стилів для підвищення ефективності засвоєння матеріалу;
- використанні таких комунікативних завдань, які сприяють формуванню різних компетенцій;
- автентичності навчального матеріалу, який покликаний надавати зразки природної мови носіїв мови різних сфер спілкування;
- наявності свідомого компонента в навчанні і цілеспрямованості будь-якої дії та діяльності.

В умовах реалізації компетентнісного підходу у навчанні іноземних мов комунікативно спрямований зміст навчання іноземної мови забезпечує розвиток активної мовленнєво-мисленнєвої діяльності курсантів. Під змістом навчання ми розуміємо сукупність того, що пропонується для діяльності курсантів, а також сукупність того, що вони повинні засвоїти, щоб якість і рівень володіння мовою відповідали цілям, завданням ВНЗ і умовам навчання. Таке визначення дає змогу включити до компонентного складу змісту навчання іноземної мови завдання, що являють собою таку одиницю навчання, яка забезпечує, по-перше, одно- або багаторазове виконання низки операцій мовного чи мовленнєвого характеру, а по-друге, упорядковує предметні дії з відібраним матеріалом, тобто діяльність студентів щодо засвоєння пропонованого матеріалу.

Особлива цінність компетентнісного підходу при навчанні іноземної мови проявляється в можливості використовувати інноваційні методи навчання, до яких ми відносимо когнітивні, креативні і діяльнісні методи навчання, спрямовані на створення курсантми освітньої продукції.

Серед них особливий інтерес при навчанні іноземним мовам становлять:

- метод евристичного дослідження. Він припускає, що курсанти самостійно досліджують заданий об'єкт за таким планом: цілі дослідження – план роботи – факти про об'єкт – досліди, малюнки дослідів, нові факти – які питання і проблеми – версії відповідей, гіпотези – рефлексивні судження, усвідомлені способи діяльності та результати, висновки;
- метод евристичних питань. Він був розроблений давньоримським педагогом і оратором Квінтіліаном. Щоб відшукати відомості про якусь

подію або об'єкти, ставлять шість ключових запитань: Хто? Що? Навіщо? Де? Як? Коли? Парні сполучення питань породжують нові питання, наприклад: як – коли? Відповіді на ці питання та їх всілякі поєднання породжують незвичайні ідеї та рішення щодо досліджуваного об'єкта, а, отже – стимулюють розвиток інтелектуальної активності особистості курсанта;

- метод евристичного спостереження. Курсанти, які здійснюють спостереження, отримують власний результат, який включає: а) інформаційний результат спостереження; б) застосований спосіб спостереження; в) комплекс особистих дій і відчуттів, які супроводжували спостереження. Ступінь творчості курсантів у процесі спостереження визначається новизною одержаних результатів порівняно з уже наявними у нього раніше. Одночасно з отриманням заданої викладачем інформації багато студентів під час спостереження бачать особливості спостережуваного об'єкта, тобто здобувають нову інформацію і конструюють нові знання. Цей метод передбачає розвиток спостережливості – здатності виділяти в явищах і фактах найбільш суттєві сторони і взаємозв'язки, що є невід'ємною частиною процесу активізації розумової діяльності;

- метод гіпотез. Курсантам пропонується завдання – сконструювати версії відповідей на поставлені викладачем запитання або проблему. Первісним завданням є вибір підстав для конструювання версій. Курсанти пропонують вихідні позиції або точки зору на проблему, засвоюють різнонауковий, різноплановий підхід до конструювання гіпотез. Потім вчать найбільш повно і чітко формулювати варіанти своїх відповідей, спираючись на логіку та інтуїцію. Метод гіпотез розвивається при вирішенні прогностичних завдань типу “що буде, якщо” й є ефективним у будь-якій освітній галузі як спосіб розвитку навичок передбачення, прогнозування, гіпотетичності;

- метод багатомірних матриць – знаходження нових, несподіваних та оригінальних ідей шляхом зіставлення різних комбінацій відомих і невідомих елементів;

- метод інверсії або метод звернення – застосування принципово протилежної альтернативи рішення, коли стереотипні прийоми виявляються марними тощо.

Не менш важливим типом методів навчання при реалізації компетентнісного підходу є організаційні методи, до яких можна зарахувати:

- метод цілепокладання. Він передбачає вибір курсантами цілей із запропонованого викладачами набору, їх класифікацію з подальшою деталізацією й обговорення за допомогою заданих алгоритмів; установлення курсантами власних класифікацій освітніх цілей і завдань; формулювання цілей на основі результатів рефлексії; співвідношення індивідуальних і колективних цілей, цілей курсанта і викладача;

- метод планування. Курсантам пропонується спланувати свою власну освітню діяльність на певний період – заняття, день, тиждень, або на тему, розділ, творчу роботу;

– метод створення освітніх програм. Створення індивідуальних освітніх програм вимагає від курсантів володіння комплексом методів: смисловим баченням предмета своїх занять; установленням цілей та напрямів діяльності; відбором досліджуваних питань; методом визначення умов для досягнення своїх цілей; методом адекватної самооцінки та рефлексії тощо.

Особистісний компонент компетентнісного підходу реалізується при використанні технологій розвивального навчання, таких як навчання в співробітництві, метод проєктів, відкрита освіта, індивідуальний стиль навчання (The Learning Style Approach) тощо. Компетентнісний підхід до навчання передбачає високий рівень професійної компетентності викладача ВНЗ, що включає: спеціальну компетентність – володіння власне професійно-педагогічною діяльністю на достатньо високому рівні, здатність проєктувати свій подальший професійний розвиток, вміння працювати з комп'ютером, оргтехнікою; соціальну компетентність – володіння кооперативною професійною діяльністю, співпрацею, прийомами професійно-педагогічного спілкування; особисту компетентність – володіння прийомами особистого самовираження й саморозвитку, здатність знаходити нестандартні рішення (креативність), здатність самостійно набувати нові знання й уміння.

Висновки. Отже, компетентнісна модель курсанта – майбутнього фахівця військової галузі, розроблена у ВНЗ, служить орієнтиром у досягненні результатів навчання і засвоєння змісту навчання іноземних мов. Урахування спеціальних компетенцій дає змогу більш чітко визначити мету навчання іноземної мови, раціонально відібрати зміст, виявити комунікативні потреби курсантів, які реалізуються через рівні комунікативної компетенції. При цьому зміст навчання іноземної мови є показником якісних і кількісних характеристик рівня комунікативної компетенції як кінцевої мети навчання іноземної мови. Професійна підготовка спеціаліста військової галузі, що здійснюється на основі компетентнісного підходу, не просто забезпечує певний рівень володіння іноземною мовою, а й формує готовність до саморозвитку та самоосвіти.

Список використаної літератури

1. Савченко О. Я. Ключові компетентності – інноваційний результат шкільної освіти / О. Я. Савченко // Рідна школа. – 2011. – № 8–9. – С. 8–11.
2. Хуторской А. В. Ключевые компетенции как компонент личностно-ориентированной парадигмы образования / А. В. Хуторской // Народное образование. – 2003. – № 2. – С. 54–61.

Стаття надійшла до редакції 09.02.2017.

Стрелец Л. К., Яковенко Н. В., Березнева И. Н. Компетентностный подход как стратегия обучения иностранному языку курсантов военных вузов

В статье говорится о современной системе обучения иностранному языку в военных вузах, которая выстраивается на основе компетентностного подхода. Именно такой подход способствует обновлению содержания и методов преподавания для реализации профессиональных и личностных потребностей курсантов. Доказано, что

компетентности, которые формируются в процессе изучения иностранных языков, многофункциональны, поскольку могут удовлетворять потребности не только решения профессиональных задач, но и выполнения социальных ролей, повседневной жизни курсанта. Определено, что формирование компетентностей осуществляется с опорой на деятельность, что является логичным для построения системы обучения иностранному языку, поскольку учитывает современные тенденции в области лингвистического образования. Авторами определено, что важной составляющей компетентного подхода является ориентация обучения на личностный компонент, поскольку в центре обучения находится курсант как субъект учебной деятельности, а система обучения предполагает учет индивидуально-психологических, возрастных, национальных его особенностей. Соответственно, технологии обучения направлены на формирование у будущего военного специалиста способности осуществлять разнообразные виды активной речевой деятельности. Авторы доказывают, что компетентностный подход позволяет применять инновационные методы обучения, в том числе когнитивные, креативные и организационно-деятельностные, которые позволяют курсантам усваивать иностранный язык как результат самостоятельного поиска.

Ключевые слова: подход, компетентность, иностранный, язык, курсант, военный, стратегия, обучение, деятельность, инновационный.

Strilets I., Yakovenko N., Berezneva I. Competence Approach as a Foreign Language Learning Strategy of Cadets of Military Academies

The article deals with the modern system of foreign language teaching in the military academy, which is built on the basis of competence approach. This approach promotes renewal of content and teaching methods to realize their professional and personal needs of cadets. It is proved that the competencies formed while studying foreign languages are multifunctional, because they can meet the needs of not only solving professional tasks but also perform social roles, cadets' daily life. It was determined that the formation of competencies was carried out on base of activity that is logical to build a system of foreign language teaching as it considers the trend in linguistic education. The authors determined that an important component of competency is the orientation on personal training component, because the cadet is in the center of learning as an educational object and training system takes into consideration his individual, psychological features and age. Accordingly, training technology aimed to developing future military specialist's ability to perform various types of active speech activity. It was determined that the formation of competencies was carried out on base of activity that is logical to build a system of foreign language teaching as it considers the trend in linguistic education. The authors determined that an important component of competency is the orientation on personal training component, because the cadet is in the center of learning as an educational object and training system takes into consideration his individual, psychological features and age. The authors prove that the competency approach allows for innovative learning methods, including: cognitive, creative and organizational activity-that allow cadets to acquire a foreign language as a result of self-searching.

Key words: approach, competence, foreign, language, cadet, military, strategy, study, work, innovation.